

lassan, ahogy levélre vár az ág
(halál koptat belőle életet),
s hogy megkezdődött vagy már vége lett,
eldönthetetlenül fénylik a láng,

hogyan még ennyit se lásson, a levélre
(fogod az asztalt, rátolod a székre,
fogod a széket és visszatolod,

amíg elalszol, újragondolod:
fogod az asztalt és visszatolod)
már nem az ág néz, csak a fény a fényre.

Déry Tibor

ELBESZÉLÉS (II)

A forradalom eseményeitől kínos gonddal távol tartotta magát. Tudományos pályára készül, nem ártja bele magát a politikába, mondta apjának, aki ezúttal teljes mértékben egyetértett vele, s még meg is dicsérte fiát töméntelen eszéért. Rosszabbra volt elkészülve; attól tartott, hogy Tamás nagy igazságosztó pallosával s az emberi tisztességbe vetett lángoló hitével egyenesen az események sűrűjébe veti magát. Fia tartózkodása, mértékletessége meglepte. – Mi történt ezzel a mamlasszal? – kérdezte feleségét. – Megégette az ujját a katonaságnál? De hát nem úgy ismerjük, mint aki egykönnyen megijed... No, én megyek a dolgomra. – Kezet csókolt az asszonynak, aminek gyöngéd jelentését az anya minden további szó nélkül elérte: csendes biztatás volt, hogy tapintatosan tudja ki, mi nyomja a gyerekük lelkét. Megcirógatta az öregember szakállas arcát.

– Majd megpróbálom valahogy, Károly – mondta, s édes vidám hangján elnevette magát.

– Mit? – kérdezte az orvos visszautasítón, s megállva az ajtó felé való útjában, hátrafordult. – Mit próbálsz meg?

Az asszony elpirult. – Hát amire gondolsz.

– Nem gondolok én semmit. Nem tudom, mire érted.

– Tudod, Károly – mondta az asszony –, hogy én milyen ügyetlen vagyok ezekben a dolgokban. Ha én tebelőled valaha ki akartam venni valamit, már a harmadik mondatnál belezavarodtam. Te meg kineveltél.

– Én téged sosem nevettelek ki – mondta az orvos.

– Tudom, Károly.

– Hát akkor?

– Komolyan sosem gúnyoltál ki – mondta az asszony, s újra elpirult, s utána mind-

járt el is mosolyodott a saját zavarán. – Komolyan sosem, de gyakran kinevettél. Nem bántódtam meg, tudod, amikor olyan jóízűen neveltél, csak elszégyelltem magam, hogy milyen ügyetlen vagyok.

– Sose szégyeld! – mondta az orvos.

Az asszony rámosolygott. – Jól van már, eriggy a dolgodra!

Az orvos felemelte mankóját, hogy újra elindul. – De ettől függetlenül – mondta –, most sem tudom, hogy az előbb mire gondoltál. Mit akarsz megpróbálni?

A törekeny kis asszony tanácstalanul rávetette nagy fekete szemét.

– Mit véltél kiolvasni abból, amit arról a mamlasról mondtam? – kérdezte az orvos, nikotinsárga ujjával ősz pofaszakállát gereblyézve. De az asszony hirtelen felbosszankodott. – Eriggy már, mert elkéssel – kiáltotta, s apró öklének egy kecses mozdulatával az asztalra ütött. – Eriggy, mert elkéssel!

Az orvos a szakállát fésülgető keze mögött észrevétlenül elnevette magát. – Megyek már – mondta. – Elkésmi ugyan sehonnét sem kések el, mert a szobámba megyek pipázni. Hát ha mindenáron beszélni akarsz azzal a mamlasszal, akkor csak ügyesen, szedd ki belőle, mi baja van. Valami történhetett vele. De azért el ne kényeztesd! – Megfordult, s újra elindult az ajtó felé. – Minek mindenről annyit karattyolni! – morogta elégedetlenül, mankójával nagyokat koppantva a szőnyeges padlón.

Estére az anya bement fiához, ennek kis udvari szobájába, amely a régi pesti bérházak jellegzetes körfolyosójára nyílt; ha nem függönyözték le éjjel-nappal az ablakát, mindenki beláthatott a szoba hasába. Tamás nem bánta; egész nap íróasztalánál ülve oly elmerülten tanult, jegyzetelt, olvasott, hogy az ablaka előtt elhaladó személyek még az eszméletére sem vetettek árnyékot. – Tessék! – mondta szórakozottan, fel sem pillantva könyvéből, Elliot Smithnek egy vaskos antropológiai munkájából, amikor este az anyja bekopogott hozzá. Meglepetten nézte, hisz éjszakára már elbúcsúztak egymástól.

– Keziccsókolom – mondta, s felugrott. – Csak nincs valami baj?

Az asszony zavartan álldogált az ajtóban karcsú, bájos alakjával, mintha egy fiatal lány késlekedett volna a küszöbön, a szeme ragyogott a lámpafényben, keze még a kilincsen tévovázott. Hát persze, gondolta, az első ügyetlenség! Nappal kellett volna vele beszélni, ha egyszer véletlenül kettesben maradnak, nem külön felkeresni éjjel a szobájában. Persze hogy most gyanút fog.

– Be csúnya a szobád, fiam – mondta, s végigjártatta tekintetét a fehér faágyon, a puhafa könyvespolcokon, a semmilyen íróasztalon, a szőnyegtelen, kanárisárgára viaszolt padlón. Még csak egy kis könnyűvérű rendetlenség sem borzolta fel a szoba sivárságát, szerteszét heverő könyvek, felszálló cigarettafüst: Tamás nem dohányzott, s kínos rendet tartott könyvei, jegyzetei között.

– Csak nincs valami baj?

– Szamár vagy, fiam – mondta az anya. – Ha baj volna, akkor sikoltoznék, vagy legalábbis ki volna sírva a szemem. Hova üljek?

– Ide, ebbe a székbe, édesanyám – mondta a diák, s az anyja elé tolt a saját székét, ő maga az ágy szélére kuporodott le. – Ha nem akarja, hogy kihallatsszék, amit beszélünk, akkor behúzhatom a szövETFüggönyt.

– Dehogy – mondta az anya. – Nem szükséges.

– Hát csak úgy jött be hozzám, beszélgetni? – kérdezte a diák.

– Persze – mondta az anya.

A diák arca ragyogott az örömtől. – Az finom – mondta. – Mostanában oly ritkán beszélgetünk egymással.

– Azért jöttem – mondta az anya, s fejét egy pillanatra elfordítva titokban elmosolyodott –, mert olyan ritkán beszélgetünk.

– Tulajdonképpen miért?

– Nem tudom – mondta az anya. A cipője orrát nézte, már alig tudta visszatartani nevetését.

Az ablak előtt egy sötét árnyék haladt el a lépcsőház felé tartva. Körös-körül az emeleten kivilágított ablaknégyzetek álltak körül az udvar cselédsötétségét, megfényesítve a vasrácsos gangnak egy-egy rövid részletét. A csillagos őszi eget nem lehetett látni. – Nagyon ritkán beszélgetünk – mondta az anya. – Azért jöttem most be.

– Emlékszik – kérdezte a diák –, két éve, a nyáron, amikor a Zugligetben nyaraltunk, esténként, ha már lefektette papát, mindig jártunk még egyet a kertben, s mennyit nevtünk akkoriban?

Most megjegyezhetném, gondolta az anya homlokát ráncolva, hogy mostanában ritkábban látom nevetni, s utána még egy-két finom célzással rávezethetném arra, hogy beszéljen magáról. De elvetette az ötletet, túl durvának találta. Példáztatni kelene előtte valamiről, amiből értsen, gondolta.

– A szomszédokra emlékszik, Gondáékra? – kérdezte a diák. – Ha Gondáné feltette az orrára a lornyont, s úgy nézett át a kerítésen, szigorúan, mint egy anyacsászárnő, mi ketten már pukkadoztunk a nevetéstől.

Az anya édes vidám hangján végre elnevette magát. – Igen, s te azzal az istentelen vastag hangoddal úgy röhögtél, hogy majd elsüllyedtem szégyenemben.

– Egy szót se szóljon, édesanyám – mondta a diák –, mert maga meg hiába kacagott halkan, azon a kedves vidám hangján, még a zsebkendőt is a szájára szorította, az jobban áthallatszott, mint az én dörmögésem.

– Csitt – mondta az anya. – Te úgy röhögtél, hogy az már szégyen volt.

– Magának meg – mondta a diák – még a könnyei is kicsordultak a nevetéstől.

– Te meg a térdedet csapkodtad, úgy röhögtél, te szégyentelen – mondta az anya, s megint elkacagta magát. – Csak azért, mert Gondáné átnézett a kerítésen.

– Lornyonnal! – mondta a diák. – De emlékszik, egyszer találkoztunk vele a Zugligeti úton, amikor a kutyáit sétáltatta, s maga egyenesen a szemébe nevetett.

– Hazudsz.

– Mit, hogy én hazudok? – mondta a diák fenyegetődve, s egész ormóltan nagy testével, óriási lapos arcával odaplántálta magát a törékeny, nagy szemű kis asszony elé, aki apróra összehúzódkodva, mint egy madár, most már úgy nevetett a hatalmas fia árnyékában, hogy a tolla, az egész nagy, csillogó fekete haja egyszerre elrendetlenkedett, sápadt kis arca belepirult. Kacagott, kacagott, nem bírta abbahagyni. S hirtelen elhallgatott. Mintegy isteni sugallatra végre eszébe jutott az a finom, tapintatos célzás, amellyel holtbizonyosan szóra bírhatja a fiát.

– Aprópó, a Gondáné kutyái – mondta örvendezve. – Emlékszel, amikor a selyempincsije megkölykezett? Négy kölyke volt, emlékszel?

– Emlékszem – mondta Tamás. – Utálok a selyempincsiket.

– Hát arra emlékszel-e, hogy az anya hogy imádta a kölykeket, meg vice versa, ahogy az apád mondaná?

– Mondom, hogy utálok a selyempincsiket – morogta Tamás. – Nem figyeltem meg a családi életüket.

Az anya lesütötte a szemét. – Én azt hiszem – mondta –, ha az állat tud gondolkodni, akkor a *kicsinyek bizonyára minden gondjukat, bajukat közölték az anyjukkal.*

– Hogy jut ez most eszébe? – kérdezte Tamás, és csodálkozva felvonta színtelen, egymásba nőtt szemöldökét magas homlokára. – Az ifjú selyempincsik gondjai, bajjai?

– Csak úgy – mondta az anya, s hevesen elpirult, de az asztali lámpa fénye szerencsére nem ért el az arcáig. – Véletlenül eszembe jutott.

Tamás a fejét rázta. – Sosem véletlen, hogy mi jut az ember eszébe. A véletlen valaminek a neve, ami nincs.

– Lehet – mondta az anya csüggedten. De hirtelen új erőre kapott. Egy újabb tapintatos, finom célzást talált ki hirtelenében, amellyel most már minden bizonynal kicsalogatja fiából a vallomást.

– Olvastad Linder hadügyminiszter tegnapi beszédét? – kérdezte.

Tamás meglepetten bámult anyja arcába.

– Azt mondta benne szórul szóra – folytatta az anya –, hogy nem akar többé katonát látni. Ehhez mit szólsz?

– Mit szóljak? – mondta Tamás. – Miért néz rám olyan diadalmasan, édesanyám? S ez meg hogy jut az eszébe?

Az anya már-már kétségbeesett nehézfejű fia teljes süket értetlenségén. De elhatározta, hogy most már nem tágit: akármilyen tapintatlanság is, még továbbmegy egy lépéssel a fia elé. – Milyen rossz lehet katonának lenni – mondta sóhajtva –, ha még a hadügyminiszter sem akar többé katonát látni.

– Hogy rossz-e? – A diák az anyjára sandított, s váratlanul hangosan elnevette magát. – Mit akar belőlem kitudni, édesanyám? – kérdezte, s harsány fehér fogait rávillogtatta a szégyenkező kis arcra, mely izgalomban most újra elpirult nagy fényes haja alatt, még az apró füle is kivörösödött, mint egy szégyenkező süldő lánynak. – Látom, kérdezni akar valamit, s nem meri.

– Hogy nincs-e valami bajod, fiam – mondta az asszony, a szíve gyorsabban vert az izgalomtól. – Valami, amit eltitkolsz előttünk?

Tamás lehajolt, s megcsókolta a kezét. – Nincs semmi bajom, drága, imádott édesanyám – mondta. – Magánál bájosabbat, tisztábbat s jobbat az emberi fantázia sem tudna kitalálni. A legszívesebben az ölembe kapnám s összevissza csókolnám.

– Tényleg nincs semmi bajod? – kérdezte az anya.

– Nincs, édesanyám – mondta Tamás.

Az asszony lefekvés előtt még bement az urához, aki ugyanúgy, mint a fia, még íróasztalánál ült, s egy vastag tudományos könyvben olvasgatott. – Kivettem belőle, nincs hál' istennek semmi baja – mondta neki diadalmasan, s mindkét kezével az íróasztalra támaszkodva rámosolygott az öregúr fáradt szakállára s fölötte a villogó szemüvegre.

– Kivetted belőle? Hogy csináltad?

– Oh, nagyon ügyesen és tapintatosan – mondta az anya. – Nem akartam elriasztani, hát elébb csak úgy messziről kerülgettem, aztán egy-két finom célzással rávezettem, hogy nyissa meg nekem a szívét.

– Nevetett?

Az asszony megütközve nézett rá. – Hogy érted?

– Hogy kinevetett-e?

– Hát nevetni nevetett – mondta az anya tétován s kissé meg is zavarodva –, de nem hiszem, hogy kinevetett volna. Akkor nevetett, amikor elérte a célzásaimat.

– Hát persze hogy nem nevetett ki – mondta az orvos megnyugtatón. – Rajtad nincs mit nevetni. Feküdj le, édes, késő van már.

– Jól van, ne küldözgess, elmegyek magamtól is – mondta az anya. – Tudom, hogy

legfőbb varázsom abban van, hogy mint egy kis madár körülrepdesem az urakat, s egyet-egyet énekelek nekik, de szerencsére tudom, hogy mikor kell abbahagyni a csiripelést. – Az ajtó felé indult. – Különben nem is biztos, hogy tudom – mondta hirtelen visszafordulva, s egy csöpp kis öngúnnal elnevette magát.

– Mert én ugyebár csak azért vagyok a világon, hogy énekeljek?

– Több eszed van valamennyiünkénél – mondta az orvos.

Tamás nem sokat aludt aznap éjjel. Nem tudta elviselni, hogy hazudott az anyjának. De nem tehetett másképp; voltak életének olyan rétegei, melyeket előbb tudott volna felfedni a sarki hordárnak, mint anyjának, az apjáról nem is szólva. A nyelve hirtelen megbénult, s a füle megsüketedett, ha szülei jelenlétében szerelem, nőügyek kerültek szóba. Nagy, lapos arca foltosan kivörösödött, s valami tárgyaltalan, makacs düh gyűlt fel benne útirány és célpont nélkül; fesengett, nem találta a helyét, a keze megizzadt, a legszívesebben kiment volna a szobából. Az évek során már számtalanszor feltette magában, hogy egyszer kivizsgálja ezt a lelkiállapotát, de eddig nem tudta rászáni magát.

Nem mondhatta meg anyjának, hogy szerelmes. A Tárcaközi Bizottságban megismerkedett egy Braun Elza nevű lánnyal, aki titkárnőként dolgozott a bizottság vezetője, X. alezredes mellett. Tamás rövid habozás után beleszeretett. Kétszer-háromszor már volt szerelmes életében, de úgy látta, hogy ezúttal érzése komoly s megalapozott. Meg volt rémülve, hisz 22 éves korában, kereset nélkül nem nőszülhet meg. De vajon egyáltalán megteheti-e?

Erzsi, amióta hazajött a katonaságtól, már nem kacérkodott többé vele, nem süttötte le a szemét, ha tekintetük találkozott, nem kacarászott magakelletően, ha a közelében tudta. Olyan hibátlanul viselkedett, mint egy Esterházy hercegnő, biztos női ösztönnel, fölényes tapintattal; nyugodt, kedves és tisztességtudó volt, szerény, de tartózkodó, egy szavából, egy hangsúlyából nem lehetett észrevenni, hogy valaha megfordultak együtt a Pannónia Szállóban. A diák állandó szemrehányásokkal gyötörte magát, amiért következetes és egyre fokozódó ingerültséget érzett vele szemben, olyasformán, mint a rossz adós, amikor hitelezőjével találkozik. Csak természetes, hogy ingerültségét kettőzött udvariassággal palástolta. De a kérdés, melyet a Pannónia szállóbeli éjszaka feltett, s amelyet Erzsi a testében hordozott, még nem kapott választ.

Amióta feloszlott a Tárcaközi Bizottság, ahol naponta látta Elzát, még csak háromszor-négyszer találkozott a lánnyal, ennek kívánságára mindig valamilyen rejtőzködő kis pesti vagy budai cukrászdában. Nem Tamáson múlt; minthogy az egyetemen a forradalmi állapotok miatt szüneteltek az előadások, bőven volt ráérő ideje. Elza a bizottság feloszlata után visszatért eredeti munkahelyére, a Pénzügyi Központba, ahol ugyancsak titkárnőként dolgozott az egyik igazgató mellett, nappalai ugyan délután ötig el voltak foglalva, de Tamásnak úgy rémlett, hogy – ha valóban tetszik a lánynak – ez idejéből többet is szánhatna rá. A bizonytalanság, amely e feltevés nyomán hatalmába kerítette, még jobban megingatta fél lábbon álló önbizalmát.

Első látásra Elza tulajdonképp nem is tetszett neki. Meglehetően nagyra nőtt, széles vállú lány volt, alig egy fejjel alacsonyabb Tamásnál. Járása mégis súlytalannak tetszett, mintha villódzó szőke haja felemelné a földről. Kissé lassú, kimért mozgása volt, de egy-egy mozdulata váratlanul visszamenőleg is megélenkítette, felkavarta egész testét; ugyanígy lassú beszédét is felfokozta fogainak fehér villogása, hirtelen feltűnő-elsuhanó mosolya, szemének ingatag fénye, úgyszólván az embernek utólag az volt a benyomása, ha kiment a szobájából, hogy egy gyors vérmérsékletű, élénk beszédű, szapora

taglejtésű karcsú hölgygel társalgott. Szürke, drapp vagy őzbarna, angolosan szabott kosztümöket viselt – apja férfisزابó volt Budán, s maga varrta őket –, vakító fehér vagy krémszínű, mindig frissen vasalt, pliszírozott, magas nyakú blúzokat – kissé duzzadt, pajzsmirigy-túltengéses nyakát takarták el –, lapos sarkú cipőket; ha hátulról pillantotta meg az ember, első percben egy jól megtermett elegáns férfinak is nézhette volna. De előlről arca, minden szabályossága ellenére, búbajosan nőies volt.

Megismerkedésük úgy esett, hogy a diák szokott szeles modorában, szórakozottan átrohanva az iroda egyik szobáján, egy hirtelen kinyíló ajtóban nekiütközött, kinyújtott tenyere egy pillanat törtrészére rátapadt a lány gömbölyű, kemény mellére. Elza megütközve hátrálépett. Tamás dadogott, arca, nyaka elvörösödött kínjában. Zavara oly nyilvánvaló volt, hogy a lány bosszúsága egy pillanat alatt elfüstölgött, majdnem elmosolyodott.

– Maga... – kezdte, de nem folytatta, a „hülye” szó megakadt a mosolyában.

– Ezer bocsánat – dadogta Tamás. – Megbocsáthatatlan... Kérem, ne haragudjék.

Tompa Tamás vagyok.

– Maga mamlasz – mondta a lány lassan, nyugodtan, s továbbment. Fejük, válluk majdnem egy magasságban volt.

A „mamlaszá” szelídült „hülye” két nap múlva az íróasztal előtt pillantotta meg a lányt, aki valamilyen iratot hozott neki főnökétől. Felugrott.

– Tompa Tamás vagyok – mondta vörösre gyulladt fejfel.

A lány nyugodtan ránézett. – Már tudom – mondta. – Ha végzett ezzel az aktával, kérem, személyesen hozza nekem vissza. X. alezredes úr titkárnője vagyok.

Ha sűrűbben érintkezve jobban megismerünk valakit, benyomásaink folyékony víztükrében lassanként elmosódik az első kép, melyet az illető személyről kaptunk. De Tamás, amikor már megszokta is a lány későbbi látszólag mozgalmas, eleven, gyors beszédű, karcsú, szeszélyes változatait, akkor sem felejtette el ennek az első percnak az emlékét: egy nagy, nyugodt női alak állt az íróasztala előtt, mint egy régi germán istennő, s nyílt homloka alól sugárzó tekintetét rászegezve, az erdők s hegyek biztonságával némán mosolygott maga elé. Mint egy nagy természeti jelenség, a diáknak imponált a látvány, de nem tetszett neki. Eltartott egy ideig, amíg eljutott a várbeli Ruszwurm cukrászdába, az első találkáig, majd innét egyre gyorsuló tempóban addig a meggyőződéséig, hogy találkozott élete első s utolsó nagy szerelmével, azzal a kicsi, bájos, madárcsontú, törékeny, pergő nyelvű tiszta lányalakkal, amely eddigi álmaiban kísértette. A nagy walhallai alak ott maradt állva a Tárcaközi íróasztala előtt.

De amikor Tamás – jóval később, hónapok múlva – először csókolta meg Elzát, s átfogta a lány izmos, kissé széles derekát, a tenyere meglepődött. Nem azt kapta, amit képzelete sugallt neki. Pedig addigra lelkileg már nagy utat tett meg az első idegenkedő csodálkozástól az öncsalásig, melyet a szűzies lelkek tudatlanságukban szerelemnek neveznek. Már nyoma sem volt benne annak az ösztönösen gyanakodó naiv ellenállásnak, mellyel eleinte Elza rejtetten kihívó közeledését fogadta, hisz már a második vagy harmadik cukrászdai találkájukon a lány egyetlen nyugodt szavával, egy mosolyával, egy tekintetével le tudta szerelni ágaskodó férfiónérzetét. Tamás kigyúlt füllel, lelkesen itta be Elza szavait, melyek a Szentírás tudományos hitelességével és egy elemi iskolai olvasókönyv kinyilatkoztató erejével magyarázták meg a diáknak, hogy papája, a Margit körüti férfisزابó miért nem szereti, ha házon kívül fiúkkal találkozik. A Modern kávéházban ültek ezúttal, egy páholyban, melyből ki lehetett látni az Erzsébet híd pesti hídfőjére; a Régi posta utcai kis cukrászdában, ahol találkájuk volt, nem kaptak helyet.

– Elzike, miért találkozhatok én csak ilyen ritkán magával? – kérdezte a diák rosszul palástolt izgalommal, alighogy helyet foglaltak a páholyban.

– Szeretne velem többször találkozni? – kérdezte a lány.

Tamás kétségbeesett tekintetet vetett rá. – Hogy kérdezhet ilyet, Elzike?

– Szóval szeretne?

– Amióta ma egy hete utoljára láttam...

– Miért nem fejezi be a mondatot? – kérdezte a lány nyugodt, istennői mosolyával.

– Mert megzavarodom, ha így rám néz – mondta Tamás elvörösödve. – Ha magával vagyok, teljesen elbutulok, pedig minden okom megvan annak a feltevésére, hogy intelligenciám nem marad alatta az átlagember értelmi képességeinek.

– Tényleg? – kérdezte Elza.

– Nem csodálom, hogy kételkedik benne – mondta Tamás.

Elza nyugodtan mosolyogva nézte.

– Nos? – mondta egy idő múlva.

Tamás ránézett. – Mire vár most feleletet, Elzike?

– Maga nagyon feledékeny – mondta a lány.

Tamás rémülten törte a fejét: sehogy sem jutott eszébe, milyen válasszal maradt a lánynak adósa, ellenkezőleg, úgy emlékezett, hogy Elza nem felelt még arra a kérdésre, hogy miért találkozhatnak csak oly ritkán, egyhetes időközökben. Egy pincér jött az asztalukhoz.

– Mit parancsol, Elzike?

– Feketét.

– Talán egy tortát hozzá?

– Csokoládé-, puncs- és dobostorta – mondta a pincér.

– Nem kérek – mondta Elza fenséges nyugalommal.

Tamás imádta a puncstortát, de nem mert magának rendelni, ha imádottja csak gyalogosan issza a feketét. – Szóval gyakrabban szeretne velem találkozni? – kérdezte Elza nyugodt mosolyával, s komoly, megbízható, nyílt tekintetét, mely olyan hatással volt az emberre, mint egy férfias kézzorítás, a diák arcára irányította. – Miért?

– Hát kell azt magyarázni? – dadogta Tamás. – Ha nem tudnám oly biztosan, hogy milyen idegen magától minden kacérkodás, akkor...

– Akkor? – kérdezte a lány.

A pincér elhozta a két feketét, letette az asztalra, melléje egy tálcát négy pohár vízzel. Másik kezében egy fél puncstortát egyensúlyozott, de az a szomszéd asztalnak volt szánva. Tamás vágyakozva követte pillantásával, a nyál összefutott a szájában. A lányra nézett. – Nem akar mégis egy puncstortát? – kérdezte.

– Nem – mondta Elza.

Tamás elpirult. – Bocsánat.

– Nem akarok elhízni – mondta Elza. – 68 kiló vagyok, az épp megfelel a magasságnak, ennél egy dekával se legyen több. Amúgy is hajlamom van a hízásra, tudja, s félős, hogy ha egyszer asszony leszek, szét fogok menni, hát nagyon kell vigyáznom magamra, nehogy boldogult édesanyámra üssek, aki 90 kilóig vitte fel szegény. Amióta irodába járok, azóta teniszezni sincs időm.

– Jól játszik? – kérdezte Tamás.

– Nem – mondta Elza. – Nagyon gyengén.

– Milyen csodálatos lány maga – mondta Tamás. – Nőben még nem láttam ennyi őszinteséget és önismeretet, de még férfiban is ritkán.

– Tényleg? – kérdezte Elza.

– Miért nem lehetünk többet együtt – mondta Tamás fellelkesedve –, s miért kell bujkálnunk? Aki olyan tiszta, igaz és bátor, amilyet én még keveset láttam, az nem félhet a világ nyelvéétől.

– Szóval gyakrabban szeretne velem találkozni – mondta Elza. – És azt kérdezi, hogy miért kell kis cukrászdákban bujkálnunk? Hát majd elmagyarázom. Apám korán jutott özvegységre, s minthogy attól félt, hogy lányai nevelésében hibát talál elkövetni – ketten vagyunk Ilonkával, amint tudja –, az ellenkező végletbe esett, s a mai időkben szokatlan szigorral tart bennünket. Nem nézi jó szemmel például, ha férfiakkal házon kívül találkozunk, márpedig én sem megharagítani nem kívánom, sem hazudni nem akarok neki. De van még egy másik oka is. A Pénzügyi Központ egyik igazgatójának vagyok a titkárnője, s helyzetemmel összeférhetetlen, hogy férfiakkal nyilvános helyeken randevúzzak.

– Összeférhetetlen? – kérdezte Tamás csodálkozva. – Miért?

– Nem érzi? – mondta Elza, s nyugodt, megbízható mosolyával a fiúra tekintett. Ez máris érezni vélte. – Igen – mondta habozva. – Bizonyára összeférhetetlen, ha maga női tapintatával annak tartja. Én a magam durva idegeivel ezt persze nem látom be első pillanatra. De abban föltétlenül igazat adok magának, hogy édesapját nem szabad megharagítani, ha már szegénynek két lányt kell egyedül felnevelnie, s főképp hogy nem szabad neki hazudni. Lássá, ezért imádom magát, ezért a becsületességéért...

– Imád? Tényleg? – kérdezte a lány, s királynői mosolyával szétnézett a kávéházban, mintegy alattvalói hódolatának a bemutatására szólítva fel az uzsonnakávét fogyasztó pesti polgárságot. A diák elragadtatva figyelte fejedelmi fejtartását, mely talán anakronisztikusan hatott volna a kávéházi páholyban, ha a lány villódzó szőke haja mint egy korona tündéri sugárzásával nem emeli fel s nem dolgozza át körülötte az egész környezetet. Igen, ez egy tiszta lány, gondolta a diák megszeppenülten rút gyanakvása miatt, megizzadt óriási kezét tördelve az asztal alatt, ez végre egy ember, akiben teljesen meg lehet bízni. Még mindig nem értette meg ugyan teljesen, hogy miért összeférhetetlen az, ha Balázsfalvi Boldogh Sándornak, a Pénzügyi Központ igazgatójának hivatali titkárnője nyilvános helyeken randevúzik, de most már egyre nyilvánvalóbb lett számára, hogy csak a saját maga nehézfejűségén és faragatlanságán múlik, hogy ezt nem éri fel ésszel. Elza percről percre jobban tetszett neki. A lánynak lassú beszéde közben volt egy-egy hirtelen gyors fej- vagy kézmozdulata, sőt egész felsőtestének egy váratlan indulatos előre- vagy hátrabilenése, például valahányszor a „férfi” szót kimondta, vagy amikor hazugságról beszélt, egy-egy olyan mozdulat, amely mint ha lelkéből kiindulva egész szervezetét felkavarta volna, s amely látszatra visszamenőleg is meggyorsította testi mivoltának játékát; ezek tették, hogy Elza a kávéházi páholyban ülve pillanatról pillanatra szinte láthatóan elevenebbé, karcsúbbá, temperamentumosabbá, kisebbé és törekenyebbé vált elragadtatott lovagja szemében, akiben mindjobban erősödött a meggyőződés, hogy megtalálta hozzá illő párját.

– No, rendeljen nekem egy puncstortát! – mondta a lány.

Tamás hitetlenül ráemelte felvont, színtelen szemöldökét. – Puncstortát?

– Igen – mondta a lány.

– Komolyan?

– Komolyan – mondta a lány, s a diák arcára szegezve megbízható tekintetét, melyből a hegyek s erdők fenséges és szolid nyugalma áradt. – Ha már mindenáron meg akar etetni.

Tamás boldogan elnevette magát. – Pincér! – kiáltotta dörgő hangon.

– Nőnek szabad egyszor következetlennek is lenni, igaz?

– Imádom.

– Tényleg? – mondta Elza.

A pincér az asztal előtt állt.

– Négy puncstortát.

– Én csak egyet eszem – mondta Elza.

Tamás villogó fehér fogaival, nagy, lapos, puha arcával, egész óriási, otromba tésztével kacagott. – Akkor én hármat. Imádom a puncstortát.

A kávéház hátsó, a Dunára néző részében valami kavarodás támadt, hátracsattanó székek robaja, csizmák dobbanása hallatszott, s a beszélgetések egyenletes zsongásából kiválva néhány bár lefojtott, de hangosabb mondat. Egy ablak melletti nagyobb asztalnál, ahol egy tisztí társaság ült, többen kinyúló karral felugrottak, a szomszéd asztaloknál is felálltak vagy hátrafordultak az emberek. A kasszában a felírónő felkelt helyéről, s hosszan kinyúló nyakkal előrehajolt, két-három fehér kabátos pincér kiszolgálás közben a megrakott tálcákkal a kezében megállt, és hátrafordult.

Mínhogy Tamásék páholyából nem lehetett a kávéház dunai részére átlátni, a diák csak néhány pillanattal később egy tükörben pillantotta meg annak a menekülő katonának az alakját, aki a tiszték asztala felől a kijárat felé futott. A kávéház falai teljes hosszúságukban mahagónikeretes széles tükrökkel voltak feldiszitve, ezek egymásba dobálták át a zöld plüsspamlagok fölött, állandóan megismételve és sokszorosítva, a kávéház belső életét, itt-ott egy külső utcarészletet is beillesztve a márványasztalok és kárpitozott székek közé. Egy perccel később, hogy a mahagónikeretes sarok a tükörben megjelent, már Tamásék asztala mellett futott el a menekülő. Közkatona volt. A tükörben az üldöző tiszték képmásai jelentek meg. Most már a kávéház egész közönsége felugrált a helyéről. A tiszték elrohantak Tamásék páholya mellett. De nem érték volna el a közlegényt, ha a bejárat közelében, egy kis kerek asztal mellett üldögélő másik tiszt és egy civil fel nem ugrik s el nem állja az útját. Tamás, aki egész testében reszketett a felháborodástól, csak egy pillanatig látta szürke, hegyes orrú, nagyon sovány arcát, melyből kifutott minden vér; aztán több ütésre emelt kart pillantott meg, a katona behúzta a fejét, melyről lerepült a sapka, majd három-négy tiszt közrefogta, s kivitte az utcára.

– Négy puncstorta, két fekete – diktálta Tamás a főpincérnek.

– Azt mondják, valami kommunista agitátor volt – mondta a kiszolgáló pincér, aki a borraival várván a fizető mögött állt.

– Négy nyolcvan... hét hatvan... nyolc negyven. És egy hatvan, az tíz. Köszönöm alássan.

– Ma már nem volna szabad így bánni az emberekkel – mondta a kiszolgáló pincér. – Köszönöm, legyen máskor is szerencsénk.

A diákot, akinek még az utcán is reszketett a térde az izgalomtól, kissé megzavarta Elza meg nem szűnő derűs nyugalma, amely egy pillanat alatt rácsukódott az átélt undorító látványra, és minden látható nyom nélkül elnyelte. – Magát az ilyesmi nem izgatja fel, Elzike? – kérdezte nyugtalanul. – Amikor egy egész csorda nekirohan egy magányos embernek, és bántalmazza? Milyen erős és egészséges maga! Én úgy szenvedek az ilyen látványtól, egyáltalán minden emberi szenvedés, amelynek tanúja vagyok, úgy megvisel... Ez talán férfiatlan, nem? Lássá, ezért mentem én tudományos pályára, mert ott nincs módom közvetlenül találkozni az emberi igazságtalansággal

és kegyetlenséggel, képzeletem pedig hál' istennek túl erőtlen ahhoz, hogysem pótolná az érzéki benyomásokat. Ha a háború vérzivataráról olvasok, az nekem semmit sem mond.

– Tényleg? – kérdezte Elza, hosszú, súlytalanak tetsző lépteivel a cammogó diák mellett lebegve, aki még mindig maga előtt látta a hegyes orrú, szürke, vértelen arcot a föléje emelkedő ököllel s a katona fejéről lerepülő sapkát. – Maga tehát nem örül annak, hogy a forradalom véget vetett a háborúnak?

– Elméletileg örülök neki – mondta Tamás –, mert megszünteti a háborús szenvedéseket, de viszont elméletileg nem örülök a forradalomnak, mert lehetővé teszi a forradalmi kegyetlenkedéseket. Történelmi mérlegelésekre nem érzek magamban sem erőt, sem képességet, mert túlságosan impresszionál az egyének sorsa.

– Érdekes – mondta Elza.

– A történelmet pedig nem lehet erkölcsi mértékkel mérni – folytatta Tamás –, holott ez az egyetlen mérce, amelyet elismerek s amelyhez értek.

– Érdekes – mondta Elza. – Gyalog fogok átmenni az Erzsébet hídon, mert ma még semmit sem mozogtam. Elkísér?

– Hogy lehet ilyesmit kérdezni! – kiáltotta a diák felháborodva. – Végigmehetnénk gyalog a budai Duna-parton hazáig.

– A hídfőtől 9-essel fogok hazamenni – mondta Elza –, de ott már nem kísérhet el. Folytassa!

– Hát érdeklí, Elzike? – kérdezte Tamás elpirulva.

– Érdekel.

– Lássá, ezért nem foglalkozom politikával, Károlyi-kormányval, Erdély megszállásával, bolsevik propagandával stb. – mondta Tamás –, ami lehet, hogy megint csak férfiatlan dolog, de én inkább megmaradok a magam kaptafájánál. Mert ha például a középső pleisztocén korból származó csu-ku-tieni koponyaleletekről olvasok, akkor szegényes fantáziám lévén, semmiféle megrendülést nem érzek, sőt inkább röhögök.

– Érdekes – mondta Elza, súlytalanul lebegve az Erzsébet hídon, melynek magasba nyúló tornyos pillérei mintha diadalkapuként várnának fenséges átvonulására, mely alá a Duna folyékony zöld futószőnyeget terített. – Mi az a csu-ku-tien?

– Első hallásra meg tudta jegyezni a nevet? Bámulatos! – kiáltotta a diák fellelkesedve. – Pekingtől délnyugatra fekszik Csu-ku-tien, melynek kőbányáiban mintegy negyven ősembernek, az úgynevezett hominiánoknak a koponya- és combcsontjait fedezték fel. Ezek a hominiánok feltehetően már beszélni is tudtak, mert agyvelejüknek épp az a része volt jelentékenyen kifejlődve, mely a mai embernél a beszéddel van közvetlen kapcsolatban. Az agyvelő aszimmetrikus voltából arra is lehet következtetni, hogy jobbkezesek voltak, a combcsont sajátosságai alapján pedig arra, hogy már egyenesen, két lábon jártak. Homlokuk már boltozatos, koponyatérfogatuk kb. 1000 köbcentiméter a mai átlagember 1500 köbcentiméterével szemben.

– Érdekes – mondta Elza. – Ilyen sok?

– Az a tény – folytatta a diák –, hogy ilyen kis agyvelejű lény is már egyenesen tudott járni, azt bizonyítja, hogy az ember egyenes testtartása még a koponya szerkezetének megfelelő átváltozása előtt jött létre. A tüzet is ismerték már, erről tanúskodnak azok a hamucsíkok, melyek a barlang vörös és sárga talajában húzódnak. A tűzön húst sütöttek.

– Érdekes – mondta Elza. – De mi nevetnivaló van ezen?

– Hogyhogy? – kérdezte Tamás.

– Azt mondta, hogy röhögött, amikor erről olvasott.

– Illetve semmiféle megrendülést nem éreztem. Azon tudniillik, hogy milyen húst sütöttek a tűzön – mondta a diák ravasz arckifejezéssel. – A barlangban több mint negyven hominida maradványait fedezték fel, még sincs semmiféle bizonyítékunk arra nézve, hogy eltemették volna halottaikat. Az embercsontok éppoly halomba voltak egymásra dobálva, amikor rájuk találtak, mint a táplálékként szolgáló állatcsontok. Némely koponya ütésnyomokat viselt magán, melyeket többé-kevésbé hegyes szerzőkkel ejthettek rájuk. Több példányon kimutatható, hogy a koponyaalap felől meglékelték őket, nyilván azért, hogy az agyvelőt kivehessék. Kettéhasított combcsontokat is találtak, melyekből bizonyára ugyancsak kiborították a csontvelőt, majd nyílt tűzön megsütötték.

– Szóval emberevők voltak – mondta Elza napfényesen mosolyogva maga elé.

– S még tetejében inyencek is – morogta Tamás. – De minthogy nincs képzelőerőm, nem tudom felidézni magam elé a barlangot, amelynek sötétjében hegyes dorongokkal agyonütötték gyöngébb társaikat, sem ezeknek halálhörgését, sem a füstölgő tűzön sercegő emberhús szagát, sem magukat a sinanthropusokat, amint előreléggő fejjel, de már egyenes gerinccel ülnek a tűz körül, és egybenőtt homloktarójukat fel-alá mozgatva megebédelnek. Ezzel szemben, ha a szemem láttára csak egyszerűen megütnek valakit, a vér a fejembe tódul, s a kezem-lábam reszketni kezd.

– Ennyire felizgatja? – kérdezte Elza.

– Ugye férfiatlanság és kishitűség? – mondta a diák. – Holott valójában optimista vagyok, s bízom az emberekben. A hominidák történelmét kb. 100 000 évre becsüli a tudomány, egészen addig a pillanatig, amíg a mai ember, a homo sapiens meg nem jelenik a földön. Mármost azt mondom, Elzike, ha 100 000 év múlt el, átalányban számítva, a csu-ku-tieni kannibál lakomától a mai kávéházi jelenetig, akkor remélhetőleg ennél jóval kevesebb idő kell majd ahhoz, hogy egy jövődöbeli Modern kávéházban ne bántalmazzanak védtelen embereket. Az antropológia az optimizmus tudománya.

– Érdekes ember maga – mondta Elza, amely megjegyzésből nyílegyenesen következett, hogy a diák búcsúzásakor a lánytól már másnapra kért s természetesen nem kapott találgát. Fellelkesülten ment haza: ha ez a fenséges, tiszta teremtés arra érdemesíti, hogy udvarlását fogadja, akkor nincs miért kételkednie életrealitásában. Anyjának egy kis csokor már foszladozó őszirózsát vásárolt – más virágot nem lehetett kapni –, s vacsora után belopta a szobájába, egy cédulával: „Édesanyám, ma nagyon boldog vagyok, tudjon róla. Szerető fia, Tamás.”

Egy hétre rá volt kitűzve újabb találgájuk. De Tamás már másnap este hétkor becsöngetett Braunék Margit körúti földszintes lakásába, ahol eddig még nem járt. Egy ingujjas férfi nyitott ajtót, homlokára tolt pápaszeme alatt apró szürke szemmel, tömpe, vastag, piros orral. – Mi tetszik? – kérdezte.

– Braun Elza kisasszonyt keresem.

Az ember apró, ravaszskán pislogó szemével még egyszer szemügyre vette az ajtóban álldogáló izgatott fiatalembert. – Tessék várni.

Elza nem látszott különösképpen meglepettnek. Hosszú, borpiros bársonyponyola volt rajta, gallérján keskeny krémszínű csipkeszegéllyel. A szűk, de világos előszobában, háttal a falra akasztott keskeny tükörnek, az egybeszabott pongyolában még magasabbnak és szélesebbnek látszott, mint kosztümös, blúzozó változatában, szinte betöltötte az egész előszobát hatalmas királynői kisugárzásával. Nyugodtan, szelíd derűvel nézett a diákra.

– Számítottam valami ilyesmire – mondta.

– Hogyan?... Hát meglátott engem, Elzike? – hebegte Tamás, kissé belapított orra sápadt volt, elálló füle vérvörös.

– Nem – mondta Elza –, nem láttam magát. De megéreztem, hogy jön, vagy hogy legkésőbb holnap reggel fel fog hívni a hivatalban, bár ettől eltoltam. Tessék, fájradjon be a szobába.

Tamás egy órával ezelőtt, egy hosszabb rózsadombi barangolásról visszatértében, a Margit körúton, ott, hol ez a híd felől jövet balra kanyarodik, véletlenül megpillantotta Elzát, aki egy férfi kíséretében épp kilépett a sarki kis cukrászdából. A férfi arcát nem láthatta, mert az háttal fordult feléje. Egy házzal arrébb egy virágkereskedés volt; Tamás ott váltotta át rózsadombi boldog álmodozását egy megfogható, kézzel tapintható és orral szagolható, illatos, hűvös, nedves, tövises jelképpé, egy óriási rózsacsokorrá, melyet pénze utolsó maradékán vásárolt, s a szomszédban lakó Elzának akart felkültetni; épp abban a pillanatban lépett ki a virágkereskedésből, amikor Elza és kísérője a cukrászdából. Megkövülten állt. Gyorsan visszalépett a virágkereskedésbe: nem akart olyasminek tanúja lenni – mint egy vetkőző nőre leselkedő férfi –, amit a lány nem önként szolgáltat ki neki. Az üzletből újra rögtön kilépett az utcára: nem akarta, hogy az a látszata legyen, mintha leselkednék. A férfi kísérő időközben eltűnt a Margit körút hullámzó esti forgalmában, Elza háttal feléje hazafelé lépegetett. Nem szólította meg, nem is követte: halálosan szégyellte volna, ha esetleg zavarba hozza a lányt. De egy óra múlva nem bírta tovább, felrohant hozzá.

Az ebédlő, amelyben ültek, két magasföldszintes ablakkal nyílt a Margit körútra. Mahagónifa pohárszék oszlopocskákkal, felül zöld üveges rátétekkel, négyszögletes nagy asztal, körülötte hat, zöld bársonnyal kárpitozott szék, zöld bársonyterítővel letakart dívány. A szoba ragyogott a tisztaságtól és az unalomtól. – Nos? – mondta Elza.

– Tudom, hogy nincs jogom ahhoz... – mondta Tamás.

– Mihez? – kérdezte a lány. – Fejezze be a mondatot!

– Nincs jogom ahhoz, hogy kérdőre vonjam – mondta Tamás –, ne is úgy értse, kérem. Csak a magam helyzetét szeretném tisztázni.

– Tegye! – mondta a lány.

A diák sápadt volt, mint a fal. – Maga mással is randevúzik nyilvános helyeken. Véletlenül láttam meg egy órával ezelőtt...

– Kivel? – kérdezte a lány.

– Egy férfival. Nem tudom, ki volt, mert csak hátulról láttam, amikor kiléptek a cukrászdából...

– A nagybátyám – mondta Elza, s mosolyában egy egész alpesi fenyőerdő gyantája illatozott, tekintetében egy tengerszem bősztító ártatlansága.

– Kolbach Sándor, Márvány utca 27.

A diák felállt. Csend lett a szobában. – Főbe lövöm magam – mondta.

– Üljön vissza! – mondta a lány. – Még ne löje magát főbe! Én más férfiakkal is mutatkozom nyilvános helyeken, azokkal tudniillik, akiket apámnak már bemutatam. Megecsik, hogy egyikkel-másikkal elmegyek kávéházba vagy moziba, nyáron esetleg kirándulásra, de ez utóbbira többnyire nagyobb társaságban. Azt már elmondtam, hogy elelőtt teniszeztem, ugyancsak férfiakkal. S hogy mindent tudjon rólam, még azt is azárlom, hogy az igazgatóm iroda után, amikor mindketten úgy érezzük, hogy mozgásra van szükségünk, néha hazáig szokott kísérni a budai Duna-parton.

Tamás elvörösödött. – De velem nem akart kijönni a Duna-partra!

– Nem – mondta a lány. – Mit szól hozzá?
 – S az igazgatóját ismeri a papa?
 – Nem – mondta a lány. – Nem ismeri. De ez nem rajtam múlik, hanem őrajta, aki, úgy látszik, összeférhetetlennek tartja az állásával, hogy egy szabómester házához járjon.
 – Udvarol magának?
 – Igen – mondta Elza, s az arcán oly végtelen derű, nyugalom s megbízhatóság tükröződött, hogy az ember számolatlanul is rábízta volna minden álmát s gondolatát. – Tapintatlanságnak tartom tőle, s erre már több alkalommal figyelmeztettem is. De az állásomat nem hagyhatom el emiatt, mert rá vagyunk szorulva a keresetemre. Meg kell azonban mondanom, hogy nem él vissza hatalmával.

Tamásnak zúgott a feje. Rövid idő múltán a papa is bejött, az ingujjas férfi, aki ajtót nyitott neki. Tapintatos mintájú, frissen kivasalt szürke öltönyt viselt, dupla gallért, csíkos kék selyem nyakkendővel, kerek keményített kézelőket, melyek pontosan egy centire álltak ki a kabátujjak alól, gombos fekete egészcipőt; tiszta és korrekt volt, mint egy kirakatbábu, csak a vastag, piros, véreres orrát s az apró ravasz szemét nem tudta becsereálni divatosabb s diszkrétebb színű árura. Választékos modorban mozgott s társalgott. – Mi az édesapja a diák úrnak? – kérdezte. – Orvos? Azok mostanában ugyebár szépen keresnek? S a diák úr is hasonló pályára készül? Nagyon szép. Én is studióztattam volna a lányaimat, tessék elhinni, főképp az Elzát, ha nem jutok olyan korán özvegyeségre. Szegény boldogult feleségem is művelt családból származott, Moser Lajosnak, a Váci utcai Molnár és Moser illatszerész öccsének volt a lánya, talán tetszik ismerni a családot, az is mindig olvasott esténként, ha végzett a háztartással. Legyen máskor is szerencsénk!

– Az apám egyszerű ember – mondta Elza az előszobában, amikor kikísérte vendégét. – Tizenkét éves kora óta dolgozik. Viziontlátásra. Majd felhívom telefonon, ha látni akarom.

Tamást ez a látogatás felkavarta, de egyben teljesen le is csillapította aggályait, Elza emberi értékeit illetően pedig talán még jobban fellelkesítette, mint előző napi együtt-létük a Modern kávéházban. Most már fülig szerelmes volt, a lány egyetlen szavára a halálba indult volna. Felfedezett ugyan egy-két ellentmondást Elza szavaiban, pl. állása összeférhetlenségét Tamásnak azzal a kívánságával, hogy vele nyilvános helyeken randevúzzon, holott ugyanakkor az apjának már bemutatott fiúkkal moziba meg kávéházba jár, de ezt a logikai gyengeséget egy elnéző mosollyal s egy lovagi mozdulattal a női bájak és varázsok műfajába utalta. S hogy a saját tulajdon nagybátyjával meggyanúsította, az a Margit híd közepére érve, ahol eszébe jutott, egyenesen hangos hahotára fakasztotta. Mindössze az apa emléke nyugtalanította: a vastag piros orr s az apró, ravaszul pislogó szem.

(Itt most egy 3-4 oldalnyi egész rövid, vázlatos leírás következik Tamás hazafelé való útjával kapcsolatban, a pesti utcáról, az ország állapotáról, politikai körülményeiről; ezt pusztán emlékezetből nem tudom megcsinálni.)

*

A Nyugati pályaudvar előtt egy utcai razziába került bele. Már néhány pillanattal előbb félre nem érhető figyelmeztetést kapott: a pályaudvar előtt hullámzó sűrű tömegből hirtelen többen kiváltak, s futva elindultak a Vilmos császár út felé, egy Tamás előtt baktató katona is megfordult, s átszaladt a Körút túlsó oldalára. A diáknak bőven lett

volna ideje, hogy meglépjén, de nem látván okot a menekülésre, megállt, s beszorult a razziázó detektívek s rendőrök gyűrűjébe. Minthogy történetesen nem volt nála egyetemi indexe, amellyel igazolhatta volna személyazonosságát, bevitték – még néhány tucat emberrel együtt – a VI. kerületi rendőrkapitányságra; itt testi motozást ejtven rajta, egy idegen pénztárcát találtak a zsebében, amelyről nem tudott felvilágosítást adni. Két éjszaka ott tartották, csak harmadnap délben engedték haza.

Egy tágas, de zsúfolásig tömött szennyes helyiségben – melynek szaga az Üllői úti kaszárnyára emlékeztette – két szuronyos rendőr felügyelete alatt várakozott, hogy kihallgatásra kerüljön. Rongyos vagy foszladozó egyenruhájú katonák s meghatározhatatlan foglalkozású és szagú civilek taposgatták körülötte az olvadó hólétől sáros, latyakos padlót – aznap esett le az első hó –, egy szál negyvenes villanykörte festette be sárga nyálával az emberek háborúszínű, sovány arcát. A diák mellett egy féllábú koldus ült a padlón, kövér utcai nők, felhajtott gallérú, micisapkás, sovány ifjak kis-kabátban, természetesebb, télikabátos kispolgárok, facér cselédek, vidékről felutazott parasztok és a legkülönbélebb fegyvernemekhez tartozó szökött katonák szorongtak légtérében. Tamás annyira betelt délutáni, Margit körúti emlékeivel, hogy a szokottnál zárkózottabban nem elegyedett beszélgetésbe környezetével, s csak egy mellette álldogáló bajszos, piros arcú, fölötté nyájas és ijedt idősebb vidéki bácsival cserélt néhány szót; ez elmondta neki, hogy Mosonmagyaróvárról jött fel Pestre, egy kevés élelmiszert hozott a lányának, de már a vonaton elemelték a kufferét, a pályaudvarból kilépve pedig nyomban lefűlelték, nem a tolvajt, de őt, a károsultat, bár sántult volna le abban a pillanatban, amikor fel akart szállni a pesti vonatra! Tamás sajnálkozott balsorsán, megsimogatta a vállát, és szórakozottan, ártatlanul rámosolygott.

A rendőrtiszt, akinek a rangját természetesen nem ismerte fel, fel sem pillantott irataiból, amikor megállt az íróasztala előtt. A szobában még egy rendőr s két-három civil tartózkodott, tagbaszakadt, izmos férfiak, feltehetően polgári ruhás detektívek. Valamennyien cigarettáztak. Ketten a falnál, a diák háta mögött álltak, egy előtte, az íróasztal közelében. A fal itt is mocskos volt, de a mennyezeten egy erős fényű gömb-lámpa lógott. A diákkal szemben álló civilnek mind a két keze a nadrágzsebébe volt dugva. – Hogy hívnak? – kérdezte az íróasztalnál ülő rendőrtiszt.

A diák csodálkozva nézett rá. – Tompa Tamás.

– Nem értem. Nem tudsz hangosabban beszélni? – kérdezte a rendőrtiszt az előtte fekvő papírlapot nézegetve.

– Tompa Tamás – ismételte a diák. – Mondja, uram, miért tegez engem?

A rendőrtiszt hirtelen felütötte a fejét. Tamás rámosolygott. A tisztnek apró, fekete bajszos, kerek, jóízű magyar arca volt, fekete haja simán, olajosan fénylett a fején, mint a divatbábuknak a Rákóczi úti konfekciósok kirakatában. – Mi bajod? – kérdezte. – Mit mondtál?

Tamásnak elvörösödött a füle, de azért udvariasan még egyszer rámosolygott a rendőrtisztre. – Azt hiszem, téved, uram – mondta. – Tudtommal nem ismerjük egymást, így hát nem is volt alkalmunk összetegeződni.

A rendőrtiszt egy ideig szótlánul rajta hagyta a szemét, tetőtől talpig végigmérte. Az asztalnál álló civil egy kicsit, alig észrevehetően megmozdult. – Napról napra pimaszabbak lesznek – mondta a rendőrtiszt a civilnek, le nem véve szemét Tamás arcáról, s két ujjával lassan lesimitotta apró bajszát. – Nézd meg, egyenesen a pofámba röhög.

– Ezt már kikérem magamnak – mondta felháborodottan Tamás, aki mosolyát hid-

nak szánta a félreértés fölé, mely ettől a rokonszenves arcú rendőrtiszttól elválasztotta, s most hirtelen feldühödött azon, hogy ezek udvariasságát gyávaságnak nézik. Még egyszer meg akarta magyarázni. – Kérem, én... – Fogd be a pofádat! – mondta valaki a háta mögött. – Mi a foglalkozása a nagyságos úrnak? – kérdezte a rendőrtiszt, s előredült, állával majdnem az asztal lapját súrolva.

Tamás éppoly védtelen volt az alacsony gúnnyal, mint a közvetlen durvasággal szemben; megzavarodott, halálosan szégyellte magát. – Másodéves bölcsészhallgató – mondta szemét lesütve.

– Hát persze, a diák urak! – A rendőrtiszt felugrott. – Galilei-kör... Eötvös-kollégium, helyben vagyunk. Mind vörösök, egy szálíg! Nem szabad őket tegezni, mert ezek előtt már semmi sem szent. Motozzák csak meg a nagyságos urat, hátha találunk valami érdekeset a zsebében.

Tamás zsebei kiforgatása alatt úgy érezte magát, mint egy szűz, akit idegen férfiak levetkőztetnek, szeme majdhogy könnybe nem lábadt a méltatlankodástól. A motozó detektív egy levéltárcát húzott ki kabátja külső oldalzsebéből, s letette a rendőrtiszt asztalára. Melléje egy zsebkendőt s egy pénztárcát valamennyi ezüstpénzzel. A rendőrtiszt elsőnek a levéltárcát vette kézbe, s megvizsgálta tartalmát. Tamás kimeredt szemmel nézte. – Mit mondott a nagyságos úr, hogy mi a neve? – kérdezte a rendőrtiszt.

– Tompa Tamás – mondta a civil az asztala mellett.

– A névjegyek a tárcájában más névre szólnak – közölte a rendőrtiszt. – Hol lakik?

– Én? – kérdezte Tamás.

– Nem is a dalai láma – mondta a civil.

A diák ámuldozva nézte a tárcát. – Nem értem.

– Azt kérdeztem, hogy hol lakik? – ismételte a rendőrtiszt.

– Én? – mondta Tamás. – Én a Nagymező u. 39.-ben.

– A névjegyre más cím van nyomtatva – mondta a rendőrtiszt. – Mennyi pénz van ebben a tárcában?

– Hát azt én honnét tudjam? – mondta Tamás.

Ketten két oldalról nézték. – Nem tudja, hogy mennyi pénzt tart a tárcájában?

Tamás levegő után kapkodott.

– Ne hápogjon! – mondta a rendőrtiszt. – Tudja vagy nem tudja?

– De uram... – mondta Tamás.

– Szóval nem tudja. Van itt egy nyugta negyven koronáról, szintén más névre kiállítva.

– Nyugta – mondta Tamás. – Miféle nyugta? Én ezt a tárcát még életemben nem láttam. Ez nem az én tárcám.

– Azt rég sejtem – mondta a rendőrtiszt. – Hogy ez a tárca nem a magáé. De nem tűnt fel magának, fiatalúr, hogy a maga zsebében találtuk meg?

– Meg van maga veszve? – mondta Tamás.

Harmadnap délig tartott, amíg a helyzet valahogy kitisztult, de ehhez is apja két nagy befolyású ismerősének, egy újságírónak és egy belügyminiszteri osztálytanácsosnak a buzgó közbelépésére volt szükség; a két nap alatt a diák a katonai fogdák után most már a rendőrségi fogdával is megismerkedett. Az idegen levéltárcát feltehetően az a piros arcú, fölötté nyájás, idősebb vidéki úr lopta be a zsebébe, akit a rendőrség mint az egyik legügyesebb pesti zsebtolvajt tartott nyilván, s aki a razzia hurokjába kerülve sietett megszabadulni nyilván épp frissen szerzett zsákmányától. Tamás kissé fonnyadtan, megkopasztott önérzettel került haza, bár börtönét ezúttal megédesítet-

ték az Elzával töltött diadalmas órák emlékei. – Fiam, nem tudom, mihez kezdjek már veled? – mondta odahaza az apja. – Egyik kutyaszoritóból a másikba kerülsz.

– Mennyiben vagyok hibás, édesapám? – kérdezte a diák egy kis idő múlva földre süttöt szemmel.

– Az ember nem keveredik razziákba – mondta az apa. – Miért nem szaladtál el? Egészséges lábad van.

– Soha – mondta Tamás. – Soha.

Az apa sóhajtott. – Akármilyen tiszta is az ember lelkiismerete, rendőrt hat lépésnél közelebb lehetőleg ne engedjen magához. Teneked olyan ártatlan képed van, fiam, hogy a hatóságok joggal megütköznek rajta. Az együgyűség mindig gyanús, drága fiam.

– Én együgyű vagyok, édesapám? – kérdezte a diák hosszabb szünet után.

– A viláért sem – mondta az apa. – De annak látszol. S ez az, amit az emberek a legkevésbé bírnak elviselni. Ezért kerülsz – önhibádon kívül természetesen – minduntalan összeütközésbe a gyanakvó valósággal. Légy egy kicsit ravaszabb, az az apai tanácsom.

– Soha! – mondta a diák. – Soha! Én nem akarok túljárni senkinek az eszén.

Az apa legyintett a kezével, újra sóhajtott. Tamás lehajtott fejjel kiment a szobából. Aznap estére vacsoravendégek voltak hivatalosak a házhoz; a család két legrégebb barátja, dr. Pollák, a *Pester Lloyd* vezércikkírója és Kiss János professzor, ny. egyetemi tanár, mindketten agglagények, hosszú évek óta minden második hét csütörtökén Tompáéknál töltötték az estét. Ezt a szokást a háború s a forradalom sem gáncsolta el, s csak ritkán borította fel a háziasszony kedves szórakozottsága, aki olykor elfeledkezett arról, hogy vendégeket hívott, mint ahogy az is kiszökött gyakran az eszéből, hogy ő maga egy meghatározott nap délutánjára elígérkezett valahová; így megesett, hogy kedd délután mit sem sejtve, jókedvűen beállított egy barátnőjéhez, aki hétfő délutánra várta, s kedd délután természetesen nem volt odahaza, máskor pedig este hazajövet Erzsí azzal a hírrel várta, hogy délután két hölgy és egy úr gyűlt össze nála, akik egy darabig vártak rá, aztán fejcsóválva s nevetve távoztak. A vacsorameghívás kényesebb ügy lévén, azokat férje is figyelemmel kísérte, s mint egy aggodalmas ébresztőóra, idejében emlékeztette feleségét háziasszonyi kötelességeire. De ezúttal fia rendőrségi ügye őt is kiborította rendszeretéből.

Este a család épp korai vacsorájához ült le, főtt krumpli héjában, vajjal és teával, amikor az előszobában csöngettek. Egymásra néztek: – Ki jöhet ilyenkor, mama? – kérdezte Tamás.

Az anya ámuldozva nézett fiára. – Miféle látnoki képességeket tételezel fel bennem, fiam? – kérdezte kedves, vidám hangján, melyet a csodálkozás még fiatalosabbá tett. – Honnét tudhatnám, hogy kinek jut eszébe hozzánk becsöngetni?

– Nem vár senkit? – kérdezte Tamás.

– Senkit – mondta az anya mély meggyőződéssel.

Az orvos gondterhelten bámult maga elé. – Ez biztos?

– Hallod! – mondta az anya. – Ha én mondom.

Mind a hárman szóltanul nézegették a szalvétával leborított krumplit; a szalvéta alól apró fodrokban csapódott ki a gőz.

– Csütörtök – mondta az orvos a következő percben, a szokottnál egy oktávval mélyebben.

– Csak nem akarod azt mondani...

– Épp azt – mondta az orvos.

Az ebédlővel szomszédos várószobában már megcsikordultak dr. Pollák, a *Pester Lloyd* vezércikkírójának vadonatúj cügos cipőí; mindig elsőnek érkezett a csütörtöki vacsorákra, öt-tíz perccel megelőzve Kiss egyetemi tanárt. Amikor cipőinek csikorgása után ő maga is megjelent a helyszínen, a kinyíló ajtóban, s ott egy pillanatig állva maradt, a háziasszony hirtelen lehajtottá fejét az asztalra, s mind a két tenyerével elfedte arcát. Még akkor is kacagott, amikor néhány perccel utóbb Kiss professzor is beállított. Nevetése olyan édes, olyan ellenállhatatlan, olyan csiklandósan jókedvű volt, hogy hamarosan Tamás is elkezdett hahotázni, végül az orvos sem tudta visszafojtani a nevetést, s a háromtagú család az asztal körül ülve szemébe kacagott a két elképedt vendégnek, akiknek a lábujjaikban bizsergett a nyáluk, a gyomorsavuk meg a szemüket csiklandozta, amíg végül is le nem ültek, s rendbbe szedték megbolygatott természetüket. – Tudja, Miksa, az ábrázata – mondta az asszony dr. Polláknak –, a kővé meredt arca ott az ajtóban, amint kővér orrával s nyitva maradt szájával levegő után kapkodott meglepetésében, s egyszersmind az iszonyatos gyanútól minden szál haja az égnek állt... s maga mögött Erzsi rémült arca, aki nyilván attól félt, hogy a karjába talál ájulni, ha azt le tudnám írni...

– Mi tűrés-tagadás – mondta az újságíró –, fures et incendia rideo, de a gyomromat szeretem.

Alacsony termetű, köpcös, gömbölyded hasú úriember volt, simára borotvált rózsaszínű arccal, melynek súlypontjára egy széles, pisze, vastag cimpájú orr nehezedett, nyergén fekete selyemzsinórra függesztett csíptető; a zsinór másik vége a kabát hajtókájának gomblukába volt erősítve. Gyors, folyamatos beszéde közben, nyilván ott, ahol – ha gépirónak mondja tollba – bekezdést diktál, jobb kezének kinyújtott hüvelyk- és mutatóujjával leemelte orráról a csíptetőt, és széles ívben meglengette a levegőben, egyidejűleg rövidlátó szemét a szemben ülő arca elé tolta; a mondat további során a csíptető egy-két kisebb lengőgyakorlat után újra visszakerült a helyére. Annyira hozzászokott a gépirónak való tollbamondáshoz, hogy az írásjeleket néha, az előadás sodrában az élőbeszédébe is bediktálta. – Képzeljék meglepetésemet vessző – mondta – amikor a rám várakozó vacsora már praeformált ízeivel ínyemben a szobába lépek, s magukat már asztal mellett pillantom meg vessző a mi nyájias vessző szeretve tisztelt háziasszonyunk pedig egyenesen az arcomba nevet pont. – Rövid, vastag karja s ugyanilyen combja volt, melyeknek élénk lejtésével, mozgatásával szavainak értéküknél jóval nagyobb jelentőséget s meggyőző erőt tudott adni.

A háziasszony még mindig kacagott, kis sima arca nagy fekete haja alatt lányosan kipirosodott a jókedvtől. – No ne izguljon már! – mondta. – Lásza, János mennyivel diszkrétebb, egy szóval sem ecseteli lelki kínjait, pedig ő is szereti a hasát. Most már elárulhatom: rászedtük magukat. Gyújtsanak rá, fél kilencre benn lesz a vacsora.

– Mint egy tizenhét éves lány – mondta dr. Pollák a szobából nevetve kiperdülő asszony után tekintve. Ez maradékokból, szomszédoktól kölcsönvett húsokból, a kamra kis tartalékaiból egy félóra alatt olyan vacsorát főzött, melynél jobbat az emberi gyomor egész történelmében is csak keveset tapasztalhatott. – Bona rerum adversarum mirabilia – mondta az újságíró vacsora után kezét csókolva a háziasszonynak. – Mint a minap egyik vezércikkemben kifejtettem vessző ami ma balszerencsének látszik vessző az a jövőendő nemzedékek szemében esetleg egész más megvilágításban az egyetlen lehetséges szerencsés sorsfordulatnak fog feltűnni pont. A monarchia várható felbomlása egy új, egészségesebb európai rendnek vetheti meg az alapját.

– Pollák barátunkból maholnap ifjú, lobogó hajú forradalmár lesz – mondta az orvos, szelíden epés tekintetét az öreg vezércikkíró kopasz feje búbjára irányítva.

– A vezércikk természete hozza magával – mondta az újságíró. – Azt írjuk, amit a körülmények óvatos mérlegelése alapján a lap olvasóközönsége olvasni kíván. A publicista saját meggyőződése másodrendű kérdés pont. Feláldozza önmagát egy nagyobb közösség érdekeinek pont.

– Feláldozza? Ejnye no! – mondta az orvos mosolyogva.

Az önfeláldozó publicista hangosan elnevette magát. A jó vacsora, az előző lelki megrendülés után, jókedvűvé tette. – Tudniillik így is lehet magyarázni – mondta, lekapta orráról és széles mozdulattal meglengetve selyemzsinóron függő csíptetőjét. – De meg úgy is, hogy ott szalgalok, ahol megfizetnek. Ez az utóbbi felfogás ugyan lelki alacsonyrendűségre vall, de ismerve magamat, én is inkább erre hajlok. Utálok az önzetlen cselekedeteket pont.

– Csitt – mondta a háziasszony. – Megtiltom, Miksa, hogy önmagát rágalmazza. Egyébként is csütörtökön nem politizálunk. Egy este az Osztrák–Magyar Monarchia megszűnés nélkülünk is.

Dr. Pollák újra lekapta orráról a csíptetőt, s rövid, tömpe ujjai között tartva az ég felé emelte. – Pedig ha tudná!

– Csitt, nem vagyunk kíváncsiak rá – mondta a háziasszony szigorúan.

– Bírod ezt a zsarnokságot, Karcsi?

– Én bírom – mondta az orvos szelíden, hangjában egy árnyalatnyi rejtett elégtétellel, melyet az asztal körül ülők közül csak Tamás nem érthetett meg.

A szalon, hol ébenfa lábú, kis ébenfa oszlopokkal díszített, zöld selyemplüssel bevont alacsony karosszékekben üldögéltek, s amelyet vastag szövetfüggönyök rekesztettek el a külvilágtól egy kristálycsillár szóródó fénye alatt, valóban alkalmasnak látszott arra, hogy néhány óráig egyedül utaztassa őket az űrben, a maradék emberi társadalom kísérete nélkül. A kék szivarfüstös légkörben azért maradt elég villanyos feszültség; a múltat, a személyesen ismert elhalálozottakat is beleértve, az urak kedvükre ócsárolhatták, anélkül, hogy a háziasszony megsértődött volna nevükben; úgy vélte, hogy haláluk után már nem árt nekik, ha megmondják róluk az igazat. Egy-egy rosszmájú megjegyzés, mely valamelyik elhalt ismerősét célozta meg, úgy meg tudta nevetetni, hogy a könnyei is kicsordultak, de élő ismerősre nem engedett rosszat mondani; egy ízben, amikor a vezércikkírónak elszaladt a szája, s nem bírta megállítani, úgy megharagudott, hogy apró öklével az asztalra ütött, s utána sírva kiszaladt a szobából. A politika, az eleven emberi érdekek főzöustje, szintén kirítt volna a szalon bútorzatából.

– Nagyságos asszony, nem lehetne a történelmi időkre való tekintettel ideiglenesen felfüggeszteni a cenzúrát? – kérdezte az újságíró, akinek szemlátomást valamilyen bolhalevelenségű politikai szenzáció csipdeste a nyelvét.

– Ellenkezőleg – szólalt meg Kiss professzor –, ellenkezőleg!

A professzor hatalmas szál ember volt, akinek számára az ebédlőasztalhoz külön karosszéket állítottak, hogy kényelmesen elpihentethesse benne tagjait; vacsora után Tamás, aki testi méreteiben, magasságra, vállszélességre körülbelül megközelítette a tanárt, a széket átvitte a szalonba, amire a professzor minden alkalommal óriási tenyerével hálásan megsimogatta a fiatalember tarkóját, vagy gyöngéden megveregette arcát. Egyébként mind szavával, mind taglejtéseivel meggondoltan gazdálkodott, a társalgásba ritkán szólt bele, s egyik-másik váratlanul felbuzgó megjegyzése mintha szórakozott merengéseinek föld alatti tavából táplálkoznék, látszólag nem szólt a

tárgyhoz, s csak néhány mondat után árulta el a vele való szoros rokoni kapcsolatot; ugyanígy órák hosszat szinte mozdulatlanul ült karosszékebe süppedve, csak nagy ritkán váltogatva két, egymáson átvetett, rendkívül hosszú s vastag lábát, combját, feltehetően mindig valamilyen apró új gondolat vagy egy kisebb lelki izgalom noszogatására – de ha már, az est végeztével, felkelt karosszékéből, rendszerint elsőnek a vendégek közül, akkor váratlan gyorsasággal egy szempillantás alatt eltűnt a helyszínről, s néha a háziasszony maga sem tudta volna megmondani, hogy egyáltalán elbúcsúzott-e tőle. Ugyanilyen hirtelenséggel, néha meg sem várva a mondat befejezését, búcsúzott el egy-egy ismerősétől, ha utcán vagy más nyilvános helyen beszédbe elegyedett velük; váratlanul feléje nyújtotta kezét, s valami köszönésfélet mormolva sarkon fordult, s hosszú lépeteivel, fejét kissé előrelógatva elmenekült.

Hatalmas, nyakk tar koponyája volt, s olyan bonyolult, keresztül-kasul futó zsírpárnákból és ráncokból szerkesztett arca, hogy állítása szerint a borbély, aki naponta feljárt hozzá Duna-parti aglegénylakására, csak dupla taksáért borotválta. Ha elgondolkodott, szemét kissé összehúzta, szeme árkában megsűrűsödtek a ráncok; ilyenkor nagy arca – kissé belapított, naiv orra ellenére – szinte ravaszkság kifejezést öltött, melyet azelőtt, fiatalabb éveiben azonnal feloldott egy-egy rögtön jelentkező jóindulatú mosoly. De ahogy teltek az évek, a mosoly mind gyakrabban elmaradozott, az arc nagy, tagolt tömegei mind keményebb, mozdíthatatlanabb méltóságba öltöztek. Ujjainak hegyei sárgák voltak a végigszívott cigarettáktól.

Az utcáról, a vastag függöny mögül behallatszott a Nagymező utcai 8-as villamosjárat kocsijainak csengetése, a kristálycsillár egyik függője utánacsördült. A professzor helyet cseréltetett egymáson átvetett két hosszú lábával. Ez köztudomás szerint annak a jele volt, hogy hosszabb-rövidebb időn belül meg fog szólalni.

– Ellenkezőleg – mondta, kissé felemelve mellére bukó nagy fejét –, ellenkezőleg! Amióta több mint négy évvel ezelőtt Princip Szarajevóban agyonlőtte Ferenc Ferdinánd trónörökösöt, azóta megszakítás nélkül történelmi időköt élünk, melyeknek mérhetetlen unalma ellen csak ónagsága cenzúrája véd meg időnként. Minden középiskolát végzett úriember személyében is felelősnek érzi magát a történelemért, és székét ül az események fölött.

– Nos? – kiáltotta dr. Pollák harciasan, s kinyújtott hüvelyk- és mutatóujja az orra felé kezdett emelkedni.

A professzor rávetette lassú tekintetét. – Csak az úgynevezett alsóbb néposztályokban – mondta – van annyi... öhöm... józanság és... és méltóság, igenis, méltóság, hogy ki tudják várni azt a pillanatot, amikor valóban felelősökké válnak, mert cselekvővé válhatnak. Amíg ez a pillanat el nem érkezik, addig fütyülnek a történelemre.

– Tovább! – kiáltotta dr. Pollák, kezével orrmagasságban. – Tovább, kedves barátom!

– A mi Pollák barátunknak nyilván most is van egy hír a zsebében – mondta a professzor –, amelytől előreláthatólag a legközelebbi száz év sorsa függ. Teszem, egy új miniszterelnökségi sajtófőnököt neveztek ki. Máris személyesen felelősnek érezzük magunkat. Vagy lemondott a köztársasági elnök, vagy Vilmos császár öngyilkos lett. Felelőséget érzünk... Hogyhogy, nem találtam el? Anglia hadüzenet nélkül megtámadta saját szövetségeseit?... Még ez se? Ugyan kérem.

– Már engedelmet kérek – kiáltotta az újságíró, és csíptetője végére, mint egy kötelektől megszabadult rab madár, a levegőbe emelkedett, magasan a saját elhizott testéhez leláncolt professzor fölé –, már engedelmet kérek, et mihi res, non me rebus submittere conor. Arra törekszem, hogy én uralkodjam a dolgokon, nem ők rajtam.

Ezek az apró részletkérdések, mint teszem egy újabb háború lehetősége, valamenynyünk elevenébe vágnak.

– Nem tagadom. S mit tud ellenük tenni? – kérdezte a professzor, s arcának nagy zsírpárnái és árcai között egy pillanatra szelíd, elnéző mosoly csillant fel. – Átmegeg egy ellenzéki laphoz?

– Soha! – kiáltotta az újságíró.

– Ez biztos? – kérdezte a háziasszony.

– Drága Magda – mondta dr. Pollák harsányan nevetve –, ha nem maga kérdezné, megsértődnék. De maga is félreismeri jellememet. Én mindig hű maradok a mindenkori többséghez.

A professzor újra mellére csüggesztette fejét, úgy mosolygott fel az öreg vezércikkíróra. – Magát a humora védi meg a saját ostobasága ellen, kedves Miksa – mondta. – Nekem sajnos nincs más védelmem a magamé ellen, mint embertársaim elnézése. Pedig... öhöm...

– No? – mondta a háziasszony kíváncsian.

– Nem él rosszul az – mondta a professzor, újra helyet cseréltetve két átvetett lábával –, akinek sem életét, sem halálát nem veszik észre.

Tamás az est folyamán a szokottnál hallgatagabb volt, korán el is búcsúzott a társaságtól. – Valami baja van ennek a fiúnak? – kérdezte a professzor nála szokatlan gyöngédséggel, tekintetével követve az elvonuló fiatalembert. – Csak nem? – kiáltotta dr. Pollák, egy heves mozdulattal a becsukódó ajtó felé fordulva. Könnyen elérzékenyülő ember volt; ha valamilyen ismerősének halálhírét hallotta, még ha aránylag közömbös viszonyban volt is vele, a szeme azonnal könnybe lábadt. Tamás kiemelkedő helyet foglalt el szívében. – Most veszem csak észre, hogy egész este alig szólalt meg – kiáltotta az orvos felé fordulva. – Teneked az ilyesmi nem tűnik fel?

– Észrevettem – mondta az orvos, mankójával idegesen megkopogtatva a szőnyeget –, de nem vagyok hajlandó rögtön tudomásul is venni. Nem nevelek neurotikus a fiamból. Ha valami baja van, vagy tesz róla a maga erejéből, vagy majd szól nekünk.

– Azt ugyan lesheted, milyen büszke, érzékeny fiú – mondta az újságíró.

Tompáné a szalonban körülötte üldögélő három leánykori kérője közül azért választotta az orvost, a legjelentéktelenebbet és -szürkébbet közülük, mert idejében megértette, hogy a maga könnyű szárnyú lebegésének szüksége van a józanság ellensúlyára; ezt sem az újságíróban, sem a kissé különc tudósban nem találta volna meg. Dr. Tompa, dr. Pollák és dr. Kiss még egyetemi diákeveikből ismerték egymást – Tompa és Pollák testi-lelki jó barátok is voltak –, s körülbelül egy időben kezdtek udvarolni Magdának, de ennek férjhezmenetele után barátságuk megszakadt, s csak hosszú idő után, majd' egy évtized múltán köttetett új csomóba. A házasság ekkor még magtalan volt, Pollák és Kiss pedig már megválthatatlan agglegények. Mint egykor lánykorában, a fiatalasszony is szívesen látta maga körül régi udvarlóit, akiknek harmincévi hűsége bár még mindig megmelengette asszonyi szívét, de egyben meg is nyugtatta: jól választott, amikor a legköznapibbat választotta közülük. Köznapi hibái voltak, melyeket el kellett tűrni, de Magdának is sok elnézésre volt szüksége, s ezt egyiküktől sem követelhetette volna annyi joggal s kaphatta volna meg oly köznapi egyszerűséggel, tragikus bonyodalom nélkül, mint attól, akinek ő is megbocsáthatott.

– Tamásnak más bánásmódra van szüksége – mondta dr. Pollák. – Ideges alkatú embereket másképp kell kezelni, mint az olyan bivalytermészeteket, amilyen neked van.

– Te tudod, hogy ideges alkatú?

– Csak rá kell nézni.

– Ha ránézek – mondta az orvos –, egy makkegészséges nehézsúlyú díjbirkózót vélek látni.

– Mindig csodáltam, hogy tudsz boldogulni az orvosi pályán – mondta az újságíró ingerülten, s rózsaszínű orcája vastag orra két oldalán kivörösödött az izgalomtól. – Nincs semmi lélektani jártasságod, anélkül pedig nincs orvosi tudomány sem pont.

Az orvos mosolygott. – A laikusoknak általában az a hibájuk, hogy önmagukból kiindulva diagnosztizálnak, holott minden beteget a saját mértékével kell mérni. Te kis sé bolond vagy, már megbocsátasz, öreg barátom, s ennél fogva azt hiszed, hogy minden második embert a bolondokházába kell csukatni.

– Nem rólam van most szó – mondta az újságíró ritka önmegtartóztatással. – Tamással törődj most, ne velem felkiáltójel.

– Semmi más baja nincs bizonyára, mint hogy még nem emésztette meg az Akácfa utcai rendőrkapitányságot – mondta az orvos, szemmel tartva a vezércikkíró, s ősz pofaszakállát gereblyézve titokban elmosolyodott.

– Micsoda? – morogta Kiss professzor, s mellére ejtett fejét felütve, váratlan gyorsasággal előrehajolt. Évek óta nem láttak tőle ilyen hirtelen mozdulatot, legutoljára talán öt évvel ezelőtt, amikor itt, Tompáéknál szerzett tudomást arról, hogy Ausztria–Magyarország hadat üzent Szerbiának. – Micsoda? Mit mond az Akácfa utcai kapitányságról?

Tompa és Pollák pertuban voltak, a professzor senkivel sem tegeződött.

– Tamás három napig őrizetben volt a rendőrségen – kiáltotta az újságíró.

– Miért?

– Zsebtolvajlás gyanúja miatt.

– S csak ma délben szabadult – tette hozzá az orvos.

– Miért nem értesített erről, nagyságos asszony? – kérdezte a professzor a házi-asszonytól. – Van némi ismeretségem, s valószínűleg egy-két óra alatt kiszabadíthattam volna a fiút. Három napig ott tartották? Kár őt fölösleges inzultusoknak kitenni, amúgy is elég injúriában lesz része élete folyamán.

– Hát én nem azt mondom? – kiáltotta az újságíró, egy epés tekintetet vetve az orvosra. – De vannak emberek, akiket a kor érzéketlenné tesz minden emberi szenvedés iránt. Igaz, quisquis suos patimur, de mire való a civilizáció, ha nem arra, hogy a fölösleges szenvedéseknek elejét vegye, mind az egyének, mind a nemzetek életében. Ha Ausztria–Magyarország külpolitikája...

Kiss professzor nagy, ráncos, duzzadt arcát az újságíró felé fordítva, alulról jövő lassú tekintetével egyszerűen elállította az induló vezércikk szavainak légyzümmögését. – Hagyjuk Ausztria–Magyarország külpolitikáját, kedves barátom. Én mint hű olvasója, az ön idevonatkozó véleményének annyi változatát ismerem, hogy az újabbak már aligha érdekelhetnek. Tamásról van szó.

– Helyes – mondta az újságíró.

– Nincs ugyan jogom beleavatkozni nevelési rendszerükbe – folytatta a professzor az orvos felé fordulva –, de ezúttal én is több óvatosságot ajánlok. Hiszen ebben a korban nevelésről már tulajdonképp nincs is szó, legföljebb védelemről... öhöm... oltalmazásról, szinte azt mondhatnám, már nem is szülői, hanem... öhöm... altruista tevékenységről. Tamás talán több kíméletre szorul, mint más serdülő ifjú.

– Miért? – kérdezte az orvos.

– Mert ostoba – mondta a professzor.

Egy pillanatra csend lett a szalonban. Az orvos elvörösödött. – Ha úgy érti, hogy lassabban érik az átlagnál... – mondta, hangjában egy oltásnyi ingerültséggel.

– Nem úgy értem – mondta a professzor. – Egyszerűen ostoba.

– Miért tartja ostobának? – kérdezte az újságíró, s orra nyergéről magasra repítve villogó csíptetőjét, rövidlátó szemét a professzor arca elé tolta; szemlátomást őt is elfogta az indulat. – Ostobának azt nevezem – mondta a tanár –, aki nem tudja úgy elrendezni az életét, hogy valaha is boldog legyen.

A háziasszony kicsire összekuporodva – mintha ott sem volna –, maga alá húzott lábbal a nagy fotójben, fényes szemmel gyönyörködve s titkon mulatva figyelte a három öreg férfi családapái torzsalkodását; minden összecsapásuk külön-külön úgy elszórakoztatta, hogy néha alig állta meg hangos kacagás nélkül. A szó Tamás körül forgott, de alapjában véve még mindegyik érte versengett, ugyanúgy, mint harminc évvel ezelőtt. Tamás csak a folytatása volt egy kezdetnek, mely még mindig nem fejeződött be. Az asszony ült a nagy fotójben, egészen apróra összehúzódkodva, és egy mukkot sem szólt, csak magában dorombolt: körülötte keringett az egész bolygórendszer, s fog is keringeni, amíg ő életben van. Kiss professzornak Tamásról való véleményét már ismerte, tehát most nem ütközött meg rajta; az az egy biztos, gondolta, hogy ha igaz az a meghatározás, melyet János az ostobaságról mondott, akkor Tamás nem tőle örökölte az ostobaságot. A legtöbbet érte el, amire nő vállalkozhatik: egy hosszú házasságon át nagyjából boldoggá tette férjét, s maga is szerét ejtette, hogy boldog lehessen mellette. Nem voltam rossz anya sem, gondolta, mindent elkövettem eddig, s ezután is mindent meg fogok tenni, amit lehet, hogy fiamat épségben megőrizzem. Mosolyogva nézte a három öregurat, akik megint összeugrottak miatta, de jókedvébe váratlanul egy túhegynyi melankólia szúrt bele, melynek maga sem tudta magyarázatát adni.

A tanár hirtelen felállt, kezét csókolta, kezét nyújtott, s mire a házigazda mankójára kapott, hogy kikísérhesse, már nyomtalanul eltűnt az előszobából. A fogas előtti polcon Erzszi számára egy tizkoronás bankjegy maradt utána. A kapu előtt Tamás várta.

– Megengedi, hogy elkísérjem, tanár úr? – kérdezte. – Egy félórája jöttem le, s gondoltam, megvárom itt a kapu előtt.

Egyforma magasak voltak körülbelül, s lépéseik is egyforma hosszúk, cammogók, összeillő túrapartnernek egy rövid pesti sétára a holdvilágos tiszta éjszakában. Az Andrássy út, gázlámpáinak dupla halvány fényzalagjával végtelenül terült el előttük, a behavazott járdán csak itt-ott látszott egy-egy hosszan sorjázó fekete lábnyom, az ember névjegye a téli utcán, melyet azonban még a kutyák sem olvasnak el. Kétoldalt az alacsony, régi bérházak is bevonták már fényeiket, egy-egy kivilágított ablakfüggöny hunyorgott még itt-ott a függőleges sötétségben, csak a Japán kávéház függőnytelen nagy ablakai hányták ki teljes fényüket s a benne ülők hadonászó árnyalakjait a havas járdára. Néhány lépéssel odébb, az Oktogonon az éjjel-nappal nyitva tartó Abbázia kávéház kiáltott bele hangtalan fénynyelvén az éjszakába; húsz éve állítólag még egyetlen órára sem csukták be. A két éjszakai járókelő bekanyarodott a Teréz körútra a Nyugati pályaudvar irányában.

Kiss professzor volt Tamásnak egyetlen bizalmas barátja; nem múlt el hét, hogy legalább egy negyedóra be ne ugrott volna hozzá Rudolf rakparti agglegénylakására, ha többre nem, egy mosolyra és egy kézszorításra. Mindig szívesen látott vendég volt; a professzor leültette maga elé, megkínálta cukorkával, s olyan megértőn tudta hallgatni a fiatalembert, mint egy szerelmes nő az imádóját, és olyan türelmesen, ta-

pintatosan és körültekintően tudott válaszolni, mint anya a gyermekének. Ritkán szólalt meg, csakúgy, mint társaságban, de ha olykor felemelte mellére hanyatló fejét, és összevissza árkolt, kidagadó zsírpárnákkal, könnyzacskókkal és mély barázdákkal megszabdalt nagy arcát a diák felé fordította, ez nyomban olyan védettnek érezte magát minden fájdalom ellen, mintha morfininjekciót kapott volna. Ha ritkán tágitott is a maga rendszerint együgyű álláspontjától, de a tanárnak egy-egy elejtett szavától a lelkében dúló szörnyű viharok csakhamar elültek, s még az ostobasága is józanabbá és emberibbé lett. Kiss professzor tapintatos, biztos kézzel vezetgette a daliás, büszke fiatalembert saját nevéseges örvényei között.

De ezúttal, éjszakai sétájukon a tanár mintha elvesztette volna türelmét, nyilván a gyomra fájduktól meg vagy a szokatlanul bőséges vacsorától, vagy valamilyen régi emléktől. Ezúttal nem tette élvezhetővé véleményét a diák számára.

– Nincsenek magának más barátai is? – kérdezte.

– Vannak – mondta a diák meglepetten. – Illetve nincsenek. Bizalmas barátom, olyan, mint a professzor úr, nincs.

– Megtisztel – mondta a tanár.

A Westend kávéház a Teréz körút és sarkán is nyitva volt még, az épp kinyíló ajtaján cigányzene szűrődött ki a hóitatta tiszta levegőbe.

– Nálam fiatalabb barátai? – kérdezte a tanár.

– Terhére vagyok professzor úrnak?

– Jöjjön! – mondta a tanár. – Ne álljon meg! Nincs terhemre.

A Podmaniczky utca sarkára érve átmentek a Körút másik oldalára. Egy hókaparó gép vesztegelt a sarkon, de nem dolgozott, két-három ember ácsorgott körülötte.

– Az öregedő ember veszélyes társaság – mondta a tanár fejét mellére lógatva.

– Miért, professzor úr?

– Elvesztette illúzióit – mondta a tanár.

A diák télikabátja zsebébe süllyesztette fagy csípte vörös kezét. – Az számomra nem veszély. Aki tudományos pályára készül, annak ne is legyenek illúziói. Nekem nincsenek is.

– Nincsenek – mondta a tanár.

– Vagy úgy látja, professzor úr..

– Nem látom úgy – mondta a tanár.

A Nyugati pályaudvar nagy órája állt. Az óriási üvegcsarnok belülről halványan ki volt világítva. Néhány ember ácsorgott az érkezési oldal rácsos bejárata előtt, de bal kéz felől a havasan világító Vilmos császár út egész hosszában kihaltak látszott.

– Tapasztalat szerint minden rajongó előbb-utóbb csömört kap – mondta a tanár.

A diák a sűrű, finom hóval belepattintott járdát nézte. – Nekem szól a figyelmeztetés? – kérdezte, amikor öt perc múlva a Vígszínház elé értek.

– Igen – mondta a tanár most már alig leplezett rosszkedvvel.

A diák meglepetésében megállt. – Jöjjön! – mondta a tanár. – Ne álljon meg minden pillanatban, kedves barátom!

– De hisz én szigorúan tartózkodom a rajongástól – kiáltotta Tamás. – A rajongás előbb-utóbb öncsaláshoz vezet, s lehet-e boldogság az, amit egy hazugságnak köszönhetünk?

– Milyen jól tudja – mondta a tanár egyre rosszkedvűbben, s nagyot horkantott.

– S mégis rajongónak tart, professzor úr?

– Igen – mondta a tanár.

A Lipót körút is teljesen néptelen volt; a Vígszínháztól, mely körülbelül a közepén fekszik, a Pozsonyi út sarkáig mindössze egy emberrel találkoztak. A sarkon, mely Pestnek legszelesebb pontja, a budai hegyek felől levágódó jeges nyugati szél természetesen lesodorta Tamás fejről a kalapot, s jó száz lépésre elkarikáztatta. – Feljöhet hozzám még egy félórára – mondta a tanár, amikor Tamás kissé lihegve visszaért hozzá. A diák, akiben végre derengeni kezdett a gyanú, hogy valamilyen érthetetlen oknál fogva ma terhére van a tanárnak, elpirult. – Nem akarnám már zavarni professzor urat. – A tanár felhúzott vállal, mellére horgasztott fejfelé maga elé nézett. – Tanuljon meg elfogadni, kedves barátom! – mondta mogorván.

Odahaza sem engedett fel. Lerúgta cipőjét, papucsba, rojtosodó ujjú, foszladozó házikabátba bújt, s miután a cukorkás porcelándobozt vendége elé tette, íróállványa elé állt, melynek négyszögletes, sima lapját egy tölgyfából faragott, kiterjesztett szárnyú sas fogta, kétoldalt körmös lábával, felülről csőrével. Az állványra zöld ernyős állólámpa vetette fényét. Oldalt, a dupla széles ablakon át a havas Rózsadomb nézett be a szobába számtalan, a tiszta téli éjszakában sárgán csillanó lámpásával, fölötte a hosszú gerincű Sváb-hegy, melynek behavazott oldalát csak itt-ott borzolta fel egy-egy hosszán kigyózó lámpasor. A szoba másik három falát mennyezetig érő könyvespolcok védték meg a természet hatalmas kisugárzása ellen. A tanár, háttal az ablaknak, könyökével az állványra támaszkodva szóltalanul nézegette a diákat.

– Kétféle öregség van – mondta egy idő múlva –, a keserű s a mosolygó öregség. A rajongók... öhöm... szinte kivétel nélkül a keserűt kapják osztályrészüln. Ez a vigalmi adójuk, melyet fiatalkori hejehujájuk után fizetnek. Vagy azt hiszi, kedves barátom, hogy büntetlenül lehet nagy eszményekért lelkesedni?

Tamás meglepetten nézett fel az ablak előtt álló hatalmas öregemberre, kinek feje körül vadul szikráztak a Rózsadomb lámpásai.

– Egyék csak tovább abból a cukorkából! – mondta a tanár. – Ne zavartassa magát azoktól a közhelyektől, melyek késő éjszaka egy fáradt öregembernek eszébe jutnak. Mindössze arra akartam a figyelmét felhívni, hogy a nagy eszményekkel banni kell tudni. Csak azoknak a kezében érnek valamit, akik nem hisznek bennük.

Tamás lassan felállt. – Üljön vissza! – mondta a tanár. – Még nem végeztem. Még azt akarom közölni, hogy... öhöm... szeretem s félttem magát. Maga nem elég... öhöm... okos ahhoz, kedves barátom, hogy meg tudná magát védeni a rögeszméi ellen, s nem elég buta, hogy a jószerencsében bízhatnék.

– De professzor úr – kiáltotta Tamás fülig vörösödve –, ezek szerint professzor úr engem tényleg rajongónak tart! Ennyire félreismer? Maga vagyok a józanság, professzor úr, semmiféle csábkép, hamis illúzió nem tud megtéveszteni, esküszöm. Csak a rideg tényeket figyelem, s azok alapján alkotok véleményt.

– A nagy eszmények – mondta a tanár – nem elhanyagolható tényezők az emberiség fejlődésében. De használatukat éppúgy meg kell tanulni, mint egy pokolgép kezelését. Merem állítani, iskolában kellene taníttatni. Némi velünk született kéz ügyességre és leleményességre is szükség van természetesen, de ha ez is hiányzik, s az eszmények kezelésében való elméleti tudás sincs meg, akkor megölik az embert.

– S ettől félt engem professzor úr? – kérdezte a diák hitetlenül. – Attól, hogy rosszul ismerem a világot?

– Amilyen hasznosak olykor a nagy eszmények az emberiség történelmében, olyan károsak lehetnek az egyén életében – mondta a tanár sóhajtva. A diák megdöbbenve nézte: még nem hallotta sóhajtani. – De professzor úr, ön engem idealistának tart – mondta megrendülten. – Ilyen rosszul ismerném magamat?

– Lehet – mondta a tanár.

– Elképzelhetetlen – kiáltotta a diák, sápadtan a felindulástól.

A tanár rámosolygott. – Egyék abból a cukorkából! – mondta szelíden. – Már az előbb is azt akarta értésemre adni, hogy én ismerem magát rosszul. Az is meglehet. Nem bízom meg feltétlenül a magam ítéletében. Elképzelhetőnek tartom, hogy néha a fiatalabbnak van igaza velem szemben. De ahogy elnézem magát, kedves barátom, úgy látom, hogy maga az eleve kiszemelt áldozat, ahogy a könyvben meg van írva.

A diák önkéntelenül végignézett magán, erőtől duzzadó hatalmas testén, nagy lapáttenyerén, mely a benne dúló mondhatatlan csodálkozás és izgalom ellenére rezdületlenül feküdt az asztalon. A tanár ellépett az íróállványtól, s Tamás mögött elhaladva gyöngéden megsimogatta a fiú fejét. – Attól nem kell félnie, hogy neveltséges – mondta, miközben maga is leült az asztalhoz, kellő távolságba tolvá a széket, hogy átvethesse egymáson két hosszú lábát. – Attól megóvja tekintetének hitelt érdemlő ártatlansága. Neveltséges figura csak én lehetnék kettőnk közül, ha például azzal áltatnám magamat, hogy mosolygó öregkorom van. Én ugyan sohasem tartoztam a rajongók szektájához...

– Ez bizonyos? – kérdezte a diák hirtelen kiegyenesedve ültében.

A tanár szemében kis huncut fény játszott. – Bizonyos – mondta, s nagy barázdás, összevissza rovátkolt arcával szelíden rámosolygott a fiúra.

– Olyan bizonyos benne, ugye, mint amilyen bizonyos vagyok én ugyanebben a tárgyban a magam személyét illetően?

– Úgy-úgy – mondta a tanár, s elnevette magát. – Olyan bizonyos. Fülön akar csipni, kedves barátom? Mi ketten ugyan sokban... öhöm... mondjuk egyben-másban hasonlítunk egymásra, de van egy lényeges különbség köztünk: a kor. A majd' negyven évvel több tapasztalat. A legdúsabb emberi képzelőerő sem érheti utol a tapasztalatot.

De meghamisíthatja, gondolta a diák. Nem mondta ki; most tanulni kívánt, nem vitatkozni. – Én sohasem hittem abban a maga által propagált rögeszmében – mondta a tanár –, hogy az emberek eredendően tisztességesek. S ennek ellenére igen megnyugtatónak, mi több, szórakoztatónak találtam az életet. S minél öregebb leszek, annál mulatságosabbnak.

De akkor miért maradt el a mosolygó öregkor, gondolta a diák tűhegynyi kaján-sággal. Ezt a kérdését sem mondta ki: a szemben ülő öregember, mellére hanyatló nagy kopasz fejével s félig behunyt szemével váratlanul valami homályos sejtelmet ébresztett benne arról, hogy ebben a késő éjjeli beszélgetésben nem csak róla van szó. – Tudom – mondta hirtelen újra felgerjedő izgalommal –, hogy az emberek nagy többségükben megszegik az erkölcsi parancsokat. De vajon ez ellenük bizonyít-e s nem inkább az erkölcsi rendszer tökéletlensége mellett?

– Könnyen meglehet – mondta a tanár.

– S vajon az a körülmény – folytatta a diák iskolás fiús modorában –, hogy az ember minden időben, a késői paleolit kőkorszakban, a steinheimi és swanscombe-i barlangokban való megjelenésétől kezdve mind a mai napig ragaszkodik valamilyen erkölcsi fikcióhoz, bármilyen durva is az, nem azt bizonyítja-e, hogy megvan benne a jó iránti törekvés? Még ha százszor megszegi is minden maga szabta törvényét, professzor úr! Maga az a körülmény, hogy kitalálta a hazugságot, azt bizonyítja, hogy ismeri az igazságot. A bűntudata azt, hogy tudomása van az erényről.

– Egyék cukorkát! – mondta a tanár.

– Nincs igazam? – kérdezte a diák egy idő múlva.

– Kevés magában az önismeret, kedves barátom – mondta a tanár.

A diák ennek az ellenkezőjéről volt meggyőződve, de nem vitatkozott.

– Tud-e például arról, hogy nem szerencsés kezű ember? – kérdezte a tanár, szelíd mosolyát rágyújtva a fiú arcára.

– Ebben aztán igazán téved – kiáltotta a diák hevesen. – Egy-egy kisebb balesettől eltekintve, amilyen minden ember életében tucatszám előfordul, minden dolgom sikerül. Szüleim megválasztásában nem lehettem volna szerencsésebb. Barátaim megválasztásában sem. Az emberek általában szeretnek.

A tanár helyet cseréltetett két egymáson átvett lábával, de Tamás ezt nem vette észre. – Szívesen segítségére vagyok önismerete gyarapításában – mondta. – Ha érdemesnek tartja a fáradságot.

– Professzor úr... – dadogta a diák.

– Akkor arra kérném – mondta a tanár –, hogy a következő napokban gondolkodjék el azon, hogy miért gyűlöli az apját.

A diák kővé meredve bámult a tanár arcába. – Hogy én gyűlölöm az apámat? – hebegte. – Én az apámat? De hát...

– Gondolkodjék el rajta! – mondta a tanár. – Vizontlátásra.

A diák nem bírt felkelni a helyéről.

– Kissé rosszul érzem magam – mondta a tanár –, azért küldöm el.

De Tamás mégsem mehetett el, mert a tanár mellével hirtelen nekidűlt az asztalnak, feje előrecsuklott, s arca egy pillanat alatt úgy elszürkült, mintha elájult volna. Lehet, hogy néhány pillanatig nem is volt eszméletnél, teste oldalt csúszott, s olyan súlyosan feszült neki a föléje hajló diák gyomrának, hogy ennek meg kellett feszítenie a lábát, hogy maga is fel ne düljön. Levetköztette a hatalmas testű öregembert, s ágyba fektette. Nem lepődött meg a ruha és fehérnemű nagy méretein, a sajátja sem volt sokkal kisebb, a tanár cipőjét is bátran elviselhette volna. De amikor lehúzta róla az inget, csodálkozva látta, hogy fehér bőre még olyan feszes, ránctalan és sima, mint akár a sajátja, felsőteste szőrtelen, csak hatalmas melle közepén s hátul a farsigolyáknál kunyorodik néhány szál ősz szőr.

Kiss professzor szemlátomást szívesen engedte át testét a fiatalember nagy, gyöngéd, ügyetlen kezének, s mintha valamicskét még el is túlozta volna tehetetlenségét, hogy fiatal ápolója hosszabban kényeztesse. Egész idő alatt, míg ágyba nem fektette, a diák magán érezte a tanár néma tekintetét. Beszélni nem beszéltek egymással. Tamás az ágy melletti alacsony asztalkára készített egy pohár vizet, gyufát, cigarettát, hamutartót, s utána a tanár kívánságára, aki ezúttal sem szólalt meg, csak kinyújtott kezével mutatott az ajtó felé, felindultan, szótlánul kiment a szobából, az előszobában felvette télikabátját, s hazament.

(Folytatása következik.)